

# Sammlaren

Tidskrift för forskning om  
svensk och annan nordisk litteratur  
Årgång 137 2016

*I distribution:*  
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

## REDAKTIONSKOMMITTÉ:

*Berkeley:* Linda Rugg  
*Göteborg:* Lisbeth Larsson  
*Köpenhamn:* Johnny Kondrup  
*Lund:* Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius  
*München:* Annegret Heitmann  
*Oslo:* Elisabeth Oxfeldt  
*Stockholm:* Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin  
*Tartu:* Daniel Sävborg  
*Uppsala:* Torsten Petterson, Johan Svedjedal  
*Zürich:* Klaus Müller-Wille  
*Åbo:* Claes Ahlund

*Redaktörer:* Jon Viklund (uppsatser) och Andreas Hedberg (recensioner)  
*Biträdande redaktör:* Ljubica Miočević

*Inlagans typografi:* Anders Svedin

Utgiven med stöd av  
*Svenska Akademien, Vetenskapsrådet och Sven och Dagmar Saléns Stiftelse*

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till [info@svelitt.se](mailto:info@svelitt.se). Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2017 och för recensioner 1 september 2017. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen [www.svelitt.se](http://www.svelitt.se).

ISBN 978–91–87666–36–0

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by  
Balto print, Vilnius 2017

ret är Erling Vik själv. Min syn på Felicias roll i romanen avviker också mycket starkt från Sigrells.

Att skriva vetenskaplig text är att göra jobbet, att fullfölja resonemangen, att problematisera och dra slutsatser. I och med Bo Sigrells bok *Sandemose och narcissism* blir det plötsligt angeläget att ge Aksel Sandemoses romaner, så träffsäkra angående den mänskliga naturens baksidor och förtjänster, en renässans. När vår samhällliga etik blivit märkt av narcissism till den grad att vi inte längre hyllar värden som empati och medmänsklighet, när vi inte längre förstår etiken i att erkänna den andres ansikte, utan i stället påbjuder förhandling på alla arenor, behöver vi åter läsa Sandemose. Att ge honom en ny renässans, och ta fram det nyanserade i denna på ytan så onyanserade författare, att kännas vid hans estetik och inte stanna vid enskilda formuleringar, att erkänna hans texter som litterära verk och inte stanna vid exempelsamling över förvisso skarpsinniga, men dock enstaka, formuleringar av narcissism eller andra psykologiska tillstånd känns som en viktig angelägenhet. Det åligger oss andra Sandemoseforskare att göra något åt den saken, och också att varmt tacka Bo Sigrell för påminnelsen.

*Anna Forssberg*

*Stempelslag. Lesningar i nordisk politisk litteratur.* Red. Even Ingrid Diesen, Ole Karlsen & Elin Stenrundet. Novus forlag. Oslo 2016.

Är allt politik? Om inte, kan i alla fall allt tolkas politiskt. Där någonstans, mellan uttryck och uttolkning, kan det slås fast att allt faktiskt är, eller kan bli, politik. Samtidigt är det viktigt att skilja på utifrån vilket perspektiv som till exempel ett litterärt verk blir politiskt, författarens eller uttolkarens. I förordet till antologin *Stempelslag. Lesningar i nordisk politisk litteratur* skriver en av redaktörerna, Ole Karlsen, på ett intresseväckande vis om bland annat politisk litteratur, samt mer specifikt om arbetarlitteratur. Med hjälp av Jean Paul Sartre, Theodor Adorno och Jacques Rancière målar han en teoretisk fond till den politiska och engagerade litteratur som tas upp till diskussion i de tio bidragen från nordiska forskare. Dock kunde en helt central aspekt av definitionen av politisk litteratur ha belysts mer i förordet (och i antologiartiklarna): vems perspektiv gör litteraturen politisk? Vad är skillnaden mellan politisk litteratur och politiska läsningar av litteratur?

Frågan utifrån vems perspektiv något görs politiskt kan i sammanhanget kanske anses obetydlig. Givet den diskussion som i några av antologibidragen förs om en del författares ovilja att definieras som exempelvis arbetarförfattare, samt om receptionens kategorisering av litteratur som politisk kontra apolitisk, är den emellertid högst relevant. Arbetarlitteraturstämpeln kan illustrera, men det gäller i hög grad även den vidare definitionen politisk litteratur. Jag tänker exempelvis på det som Magnus Nilsson i den avslutande artikeln ”Den moderna(ste) svenskspråkiga arbetarlitteraturen” skriver om författaren Eija Hetekivi Olssons uttalande (men lönlösa?) försök att undgå definitionen arbetarförfattare: ”Med tanke på det starka intresset för arbetarlitteratur i den samtida svenska litteraturoffentligheten är det dock långt ifrån självklart att hon kommer att lyckas freda sig och sitt författarskap från att inlemmas i den arbetarlitterära traditionen” (280). Vem definierar och varför? Det borde vara en naturlig följdfråga i flera av antologins artiklar.

Svensk arbetarlitteratur får ringa in antologin. Kanske hänger det samman med att den ganska oproblematiskt ofta kan betraktas som just politisk litteratur. Magnus Nilsson avslutar som sagt volymen med en artikel om den modernaste svenska arbetarlitteraturen. Först ut är Beata Agrell med ”Klassperspektiv i svensk arbetarprosa under 1900-talet”, där en rad exempel på hur arbetarlitteraturens klassperspektiv förändrats från Maria Sandels och Karl Östmans 1910-tal, via Harry Martinson och Josef Kjellgrens 1930-tal samt Reidar Jönssons och Henning Mankells 1960- och 1970-tal till Kristian Lundbergs och Maria Hambergs 1990- och 2000-tal. Under 1900-talet, skriver Beata Agrell, har ”klassperspektivet i den litteratur som kallats arbetarlitteratur individualiserats och privatiserats till en subjektiv klasskänsla präglad med en identitetsproblematik” (54). Förändring inte den utvecklingen arbetarlitteraturens politiska präglning från att ha varit tydligt politisk till att i sina nyanser ha blivit något annat? Sammantaget ger de inramande artiklarna en mycket bra bild av den svenska arbetarlitteraturens utveckling under 1900- och 2000-talet (trots att författarna inte är överens på alla punkter). Även Christine Hamm bidrar till forskningen om modern svensk arbetarlitteratur. Det gör hon genom sitt antologibidrag ”Den ’vinröda yllefilten’ og andre gjenstander i Susanna Alakoskis *Svinalängorna* (2006). Arbeiderlitteraturens svar på tingteori”, där de ma-

teriella tingens litterära betydelse i *Svinalängorna* lyfts fram på ett intressant vis.

Därtill kommer ytterligare sju bidrag som på ett eller annat vis kan kopplas till litteratur och politik. I ”– Ha, Cæsars Cæsarhu! Skalden og despoten i Wergelands ’Cæsaris’ (1833)” skriver Elin Stengrundet, vilket titeln indikerar, om den radikale Henrik Wergelands 18 sidor långa dikt ”Cæsaris”. Ingrid Nestås Mathisen analyserar i ”Men bruget var hans alt. Identifikasjon og kropp i Nini Roll Ankers bruksbyforteljingar *Lil-Anna og andre*” bland annat vilka konsekvenser som en identifikation med arbetet och arbetsgivaren kan få för den enskilde arbetaren. Frågor som exempelvis betydelsen av att ha en arbetsför kropp samt vad en god arbetare är vägleder analysen av den tidige norske arbetarförfattaren Nini Roll Ankers verk. Med artikeln ”Tiuren, reven og måren. Dyreskildringer hos finnskogforfattaren Carl Vestaberg (1888–1936)” följer Eva-Marie Syversen de litterära djurspåren för att utifrån ett ekokritiskt perspektiv belysa hur Finnskogen gestaltas mellan en cyklisk och linjär tidssyn. Silje Harr Svare bidrar med ”Entropi som avantgardistisk strategi. Om Hans-Jørgen Nielsen, den danske tresser-avantgarden og Inger Christensens *det* (1969)” och Thorstein Norheim med ”Ja, her har vi arbeidets helter”. Om Dag Solstads romantrilogi som äresfortellinger”. I den senare artikeln analyseras Solstads romaner *Svik Førkrigsår* (1977), *Krig 1940* (1978) och *Brød og våpen* (1980) med begreppet åra i centrum.

Inramat av svensk arbetarlitteratur rör sig antologin alltså från 1800-talets första del för att så småningom landa i vår egen samtid. Exempelvis belyser Silje Solheim Karlsens artikel ”Vi må tilpasse oss de endringene vi ikke klarer å unngå [...]”. Noen betraktninger om klasse, identitet og kjønn i Ingeborg Arvolas roman *Grisehjerter* (2011)” bland annat den urbana ekologiska konsumtions- och medelklassidentiteten i kontrast till den nordnorska landsbygdens realiteter. Därefter följer Even Iglan Diesens artikel ”Dubbenarium’ – rap, tro og tvil”, vilken är en närläsning av rapparen Soinners (Sondre Nervik) låt ”Dubbenarium”. Det är, vilket här tydligt framgår, en mycket rik kavalkad av infallsvinklar på politisk litteratur som kommer till uttryck i *Stempelslag. Lesninger i nordisk politisk litteratur*. Det är både en fördel och en nackdel. En fördel på så vis att läsaren får ta del av många olika och mycket intressanta aspekter av ämnet. En nackdel genom att de många infallsvinklarna tydligt visar på vikten av en tydligare distinktion mellan bland annat politisk litteratur och politiska läs-

ningar av litteratur. Sammantaget måste dock fördelarna sägas överväga. Ole Karlens avslutar sitt förord med en förhoppning om att antologin ska bidra till ett nytt intresse för arbetarlitteratur och mer allmänt politiskt engagerad litteratur, speciellt i Norge. Det har den goda förutsättningarna att göra.

Jimmy Vulovic

Paul Tenngart, *Livsvittnet Majken Johansson*. Ellerström. Lund 2016.

Majken Johansson utgav mellan åren 1952 och 1989 sju diktsamlingar. *Magdala* från 1972 innehåller också sex självbiografiska prosatexter och Johansson publicerade även noveller i tidskrifter. Hennes författarskap väckte uppmärksamhet inte minst för att hon var både poet och soldat i Frälsningsarmén och att hon såg sitt skrivande som en del av den religiösa kallelsen. I tidningsintervjuer fick Johansson ofta berätta om sin omvändelse och hur den gjorde det möjligt för henne att frigöra sig från sitt alkoholmissbruk. Hon tycks ha varit öppen inför journalister och berättade om sin svåra uppväxt i ett fosterhem där mamman var psykiskt sjuk, hur hon som ung tidigt började dricka alkohol för att få bukt med sin ångest och hur psykisk sjukdom följt henne genom livet. Hon berättade också om sina sexuella erfarenheter och att behovet av alkohol till och med ledde till att hon prostituerade sig för att få pengar till sprit. Rubriker på tidningsintervjuer som ”Halleluja” och ”Sex? Nej, tack! Säger författarinna och frälsningssoldat” visar vilken typ av intresse som riktades mot Majken Johansson. Hon medverkade även i ett TV-program, *På parkett* (1974) som leddes av den populära programledaren Lasse Holmquist och som hade stort genomslag. Majken Johansson var således väl känd som poeten som blev frälsningssoldat.

I sin bok *Livsvittnet Majken Johansson* vill Paul Tenngart undersöka författarskapet som vittnesbörd. Johansson uppfattade själv sitt skrivande som sådant eftersom hon såg det som knutet till sin verksamhet inom Frälsningsarmén. Tenngart har en bred syn på litteraturen som vittnesbörd som han skiljer från vittneslitteraturen. Det senare är en genre som uppstod på 1970-talet och som utgörs av självbiografiska skildringar av katastrofer som påverkat författarens liv. Litteraturen som vittnesbörd omfattar inte enbart omvälvande händelser och Tenngart noterar att skrivande alltid i viss mån